

פרורים

משולחן רבינו

רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

- פורים תשע"ג -

סימן א' - פרשת זכור	סימן ה' - מתנות לאביונים
סימן ב' - מגילת אסתר	סימן ו' - בן עיר ובן כרך
סימן ג' - מקרא מגילה	סימן ז' - פרשת תצווה
סימן ד' - משלוח מנות	

סימן א' - פרשת זכור

מחיית עמלק בשבת

א) איתא בחינוך (מצוה תרי"ג) שהמצוה לזכור מה שעשה עמלק נוהגת רק בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, אבל לא בנשים, חזינן מהחינוך שהמצוה דזכירת המעשה עמלק תליא במצוות מחיית עמלק, ומכיון שנשים פטורות מהמצוה דמחיית עמלק דאינם בני מלחמה, פטורות גם מהמצוה דזכירת מעשה עמלק.

הקשה המנחת חינוך (שם אות ג') למה נשים פטורות מהמצוה דמחיית עמלק הרי זה מצוה שלא הזמן גרמא, ומה שכתב החינוך דנשים לאו בני מלחמה, הרי בגמרא סוטה (מ"ד ב') איתא דבמלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו כלה מחופתה, [ועיי' במניח].

ובכסף משנה (סוף מנין העשין) וביראים (רצ"ט) כתבו דהמצוה דמחיית עמלק היא חובה רק על הציבור, ולפי' יש לומר שהחובב הוא רק בכל הציבור ביתד בדרך מלחמה, והרי נשים לאו בני מלחמה נינהו, אך בחינוך איתא דהוה מצוה על כל יחיד ויחיד, ואם כן צריך ביאור למה נשים פטורות.

ועוד יש לעיין דהרי נשים חייבות במחיית המטלטלין של עמלק, דהא גם בהם יש מצוות מחיית עמלק וכמבואר ברש"י בפרשת כי תצא (כ"ה י"ט), וכגון שלוקח מטלטלין של עמלק וזורק אותם לים, וזה שידק גם בשבת, ולא הו"ל זמן גרמא.

ובשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תקי"ט) מיישב שחלוק מצוות מחיית עמלק המוטלת על כל יחיד ויחיד מהמצוה המוטלת על הציבור, דמצוות מחיית עמלק המוטלת על כל יחיד לכדמיקלע עמלקי לידו, הוי מצוות עשה שהזמן גרמא שמצוה זו אינה נוהגת בשבת, אך המצוה על הציבור דהוי שעת מלחמה אינו זמן גרמא שהרי נוהגת גם בשבת וכדאמרין עד רדתה, ובוה נשים פטורות מטעמא דלאו בני מלחמה נינהו.

וכתב האבני נזר דבהכי מיישב נמי מה שכתב החינוך (מצוה תכ"ה) במצוה דהריגת ז' עממין דאמרינן בהם לא תחיה כל נשמה ונשים חייבות, דנהי שפטורות מהמצוה המוטלת על הציבור, אך מחויבות המוטלת על כל יחיד ויחיד, ובהא אי אפשר לומר דחשיב זמן גרמא מפאת שאינו נוהג בשבת, דהרי אין הכי נמי גם היחיד מותר מדאורייתא להרוג

הז' עממין בשבת, דחשיב מלאכה שאינה צריכה לגופה מכיון שאין המצוה בעצם ההריגה כמחיית עמלק אלא המצוה להורגם שלא יוכלו ללמוד ממעשיהם.

ויש לעיין בדברי האבני נזר מכמה אנפי.

א. יש להעיר שהמצוה דמחיית עמלק שייכת גם בשבת באופן שיהרוג שלא כדרך, דלכאורה איכא בזה קיום מצוה שהרי הרגו, אבל חילול שבת ליכא, [אמנם כתב האבני נזר דלמאן דאמר מקלקל בחבורה חייב הוא הדין בשלא כדרך, אך הרי קיימא לן דמקלקל בחבורה פטור].

ב. תו יש לעיין שמותר מדאורייתא לומר לנכרי להרוג עמלקי בשבת, דאיסור אמירה לעכו"ם אינה אלא שבות.

ויש לומר דבוה ליכא קיום מצוה כיון דהנכרי לא הוי בר שלוחות, אך הא חזינן בתשובת הרשב"א (ח"א סי' שני"ז) דבית דין רשאין להרוג המחוייב מיתת בית דין גם על ידי שליח נכרי.

אמנם יש לעיין אם שרי לומר לנכרי להרוג עמלק, דהרי כיון דלנכרי גופא ליכא מצוה להרוג עמלק אם כן הוי לפני עוור לומר לנכרי, ולפי' תיקשי גם כן אמאי שרי לבית דין לומר לנכרי, [ואין לדחות דשאני התם בנידון למות ע"י בית דין דהוי גברא קטילא, דהרי גם בטריפה דהוי גברא קטילא כן נח חייב עליו], ואלא על כרחך מוכח מהרשב"א דמותר לומר לנכרי.

ובתשובות מהר"י אסאד (יו"ד סימן רמ"ט) קאמר דאף למאן דאמר דנכרי כשר למול אין לומר לו למול משום דיש לנכרי איסור חובל, [אך אסיק שם דיש לומר דאינו עובר בזה על חבלה כיון דאינו חובל דרך בזיון], חזינן שהמצוה לא מגרעת שם האיסור אף בעכו"ם.

ג. תו יש לעיין דמשכחת לן קיום מצוות מחיית עמלק בשבת אם יזרק החץ מערב שבת, ויש לומר דמכל מקום חשיבא זמן גרמא דאי אפשר לעשות פעולת המצוה בשבת, אע"פ שקיום המצוה הוי בשבת.

ד. ועוד משכחת לן קיום המצוה בשבת בגוונא דיש עליו ב' רודפים מבי' צדדים, וסגי להרוג אחד מהם כדי לינצל, ובאופן שאחד מהם עמלק אמרינן שיהרוג דוקא העמלקי כדי לקיים המצוה.

ה. ועוד יש להעיר בעיקר הגדר דמצוות עשה שהזמן גרמא, שהגרעייא (קידושין כ"ט א') טוען דהא שאי אפשר לקיים המצוה מצד מלאכת שבת לא חשיב זמן גרמא, (והארכנו בזה בפרשת תרומה אות ג').

מחיית מטלטלי עמלק

ב) והנה יש מצוות מחיית עמלק גם על המטלטלין של עמלק כמבואר ברש"י פרשת כי תצא (כ"ה י"ט), ויש להעיר למה

שכל אחד לא יקח חפץ ויזכהו לעמלקים ואח"כ יזרוק אותו לים, ובה קיים מצוה דאורייתא. ואפילו אם אין מועיל זכין בגוי שאין שליחות לגוי, אפילו הכי אפשר להקנות על ידי הודאת בעל דין, ועוד יש לומר שאפשר להקנות מדין זכין לעמלקי שנתגייר אי נימא שנשאר בו דינא דעמלק, (ואין לומר שצריך שהחפץ יהא שייך לעמלקי מסויים, שהרי גם בלאו הכי זה ממון עמלק). אלא יש לומר שלא נוהגים לעשות כן, שאולי אחר שזיכהו לעמלק ישכח לאבדו ונמצא שמבטל מצוה דאורייתא.

סימן ב' - מגילת אסתר

מסירת בגתן ותרש - בדינא דרודף

א) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי (ב' כ"ב) איתא במגילה דמרדכי הצדיק אמר לאסתר לומר לאחשוורוש שבגתן ותרש רצו לשלוח יד במלך אחשוורוש.

א. ויש לעיין דהא לכאורה מרדכי ידע שאחשוורוש יחרוג את בגתן ותרש, ואם כן היאך מרדכי הלשין עליהם וגרם שימותו, אך פשיטא דשרי דהא בגתן ותרש חשיבי כרודפים לאחשוורוש ולכך היה מותר לגרום שימותו.

אך הנה אחשוורוש היה רודף של כל כלל ישראל, ואם כן אדרבה נימא שאסור להרוג את רודפיו, אך פשוט דאינו כן, דבאותה שעה לא היה אחשוורוש רודף, ולכן ודאי שהיו חייבים להרוג את רודפיו. ואף דלמפרע נתברר דאחשוורוש היה דינו למות מ"מ זה מצב שנתחדש אחר כך.

וכמו כן ההורג רודף בשבת כדי להציל הנרדף, ואחר כך הנרדף נעשה לרודף ומצווין להורגו, וכמו כן מי שחילל שבת עבור חולה שיש בו סכנה ואחר כך החולה נעשה רודף ומצווין להורגו, ודאי שהחילול שבת שנעשה מלכתחילה היה בחינת גמור, דבאותה שעה היו מצווין להציל הנרדף או החולה, רק אחר כך התחדש מצב שדינם למות.

ב. במנחת חינוך (מצוה רצ"ו) דן בבן נח הרודף בן נח מה דינם, ותחילה פסיקא ליה דהנרדף רשאי להרוג הרודף, ושאר כל אדם מספקא ליה, ולבסוף מסיק דגם כל אדם מותר להרוג הרודף, אך אע"פ שבישראל מצווין להרוג הרודף, בבן נח הוי רשות.

ולדברי המנחת חינוך אתי שפיר שהיה מותר למרדכי להציל את אחשוורוש מבגתן ותרש. אך אכתי יש לעיין דהרי אחשוורוש היה יכול להכניס את בגתן ותרש לבית הסוהר כדי למונעם מלהרוג, ולא היה מוכרח לתלותם על העץ, ונמצא שאחשוורוש עשה שלא כהוגן, ואיך היה מותר למרדכי הצדיק להכשיל אחשוורוש, הרי עובר בלפני עוור לא תתן מכשול, [ואף המכשיל בן נח עובר בלפני עוור כמבואר בגמרא פסחים כ"ו ב'].

ובשלמא אם מצווין להרוג הרודף יש לטעון דהוא עוסק במצוותו ולא חושש ללפני עוור [וכמו שדן בשו"ת שבת הלוי אם מותר למול בשבת כשיודע שיבואו אנשים בחילול שבת], אך אם הוי רק רשות יש כאן לפני עוור, ואם כן היאך העביר מרדכי לאחשוורוש על בגתן ותרש, ואלא על כרחך איכא למילף מהכא דהוה מצוה, ותיקשי על המנחת חינוך, וצריך לתלמוד.

והנה הדבר נראה זר דמפאת שאסירא למרדכי להכשיל את אחשוורוש לגמול לבגתן ותרש יותר מכפי דינם, ימנע מלהציל

את אחשוורוש מסכנת מוות, [דהוה רק רשות להמנחת חינוך], אך יש לעיין אם נוכל לומר שלא כן. ג. והנה בגמרא מגילה (י"א א') איתא דילפינן מקרא דהמולך מהודו ועד כוש, שאחשוורוש מלך מעצמו, ויש לעיין אם במלך כזה שייך לומר דהמורד בו מורד במלכות וחייב מיתה, ואי נימא הכי, הכל אתי שפיר, חדא שמרדכי לא הכשיל את אחשוורוש דהרי דינא הוא דהמורד במלכות למיתה, ותו דהשתא גם בלא דינא דרודף היה רשאי למסור את בגתן ותרש לאחשוורוש דהוי מורדים במלכות, וצריך עיון בכל זה.

מסירת בגתן ותרש - איסור אשת איש

ב) איתא במגילה בהך דבגתן ותרש רצו לשלוח יד במלך אחשוורוש, ויודע למרדכי ויגד לאסתר המלכה ואמרה למלך בשם מרדכי.

ויש להעיר בזה כמה קושיות.

א. יש לעיין הא אחשוורוש עבר איסור אשת איש ואם כן הוי רודף ומותר להורגו, וכל שכן דאין להרוג את הרודפים אותו, ואין לומר דסוף סוף בגתן ותרש רצו להורגו מסיבה אחרת, דמכל מקום אין להרוג את בגתן ותרש מידי דהוי ארודף אחר חבירו ואינו יודע שחבירו רודף, דלא הוי האחרון רודף. ואע"ג דאחשוורוש היה שוגג דהא לא ידע שאסתר היא אשת איש, הא רודף בשוגג חשיב נמי רודף וכדחזוין בקטן דהוי רודף, [ועובר שהוציא ראשו אין הורגין אותו רק משום דמשמיא קא רדפי לה ולא ידעינן אי היא רודפת לו או דהוא רודף לה].

אך באמת לא הוי רודף, דרודף היינו דוקא כשרוצה לפגום והכא דכבר נפגמה לא הוי תו רודף, (כדמבואר בגמרא סנהדרין ע"ג ב').

ב. ועוד קשה דאחשוורוש עבר איסור אשת איש, ואם כן חייב מיתה מפאת ז' מצוות בני נח, אלא נימא דהיה שוגג, אך בן נח נענש גם בשוגג, ואם כן שפיר קעבדי בגתן ותרש, אע"פ שהם לא כוונו לכך, ולמה מרדכי מסרם לאחשוורוש.

ואולי בעינן גמור דין, ונימא נמי דליכא גמור דין שלא בפניו, [אך בחדושי אור שמח (סוף ח"ב)] לענין קם ליה דברבה מינה בבן נח נקט דאין גמור דין בבן נח, אמנם במאירי בסנהדרין (ע"א ב') לענין הא דאמרינן דבן נח שנתגייר פטור משום דאשתני דינא כתב דהני מילי כשלא נגמור דינו.]

ועוד יש לומר דאם אחשוורוש היה נהרג יש לחוש שיעלילו על ישראל והלכך היה אסור לבגתן ותרש להרוג את אחשוורוש מצד ספק נפשות לישראל, ומשי"ח היה מותר להרוג את בגתן ותרש מדין רודף, ונחי דאילו בגתן ותרש היו ישראלים לא היה היתר להורגם דדלמא לא יהא אחר כך עלילה על ישראל,

[ויהא עכ"פ רוצח מספק], מכל מקום בן נח יש לומר דכאשר יש אפילו חשש סטן על ישראל מותר להורגם.

ג. ועוד יש לעיין, דהרי אסתר המלכה היתה אסורה על אחשוורוש מדין אשת איש, ואף דהיתה אנוסה, מכל מקום היתה חייבת לעשות כל מאי דאפשר כדי להנצל מהאי איסור, ובפשוטו אף לעבור על איסורים אחרים שקלים מגילוי עריות [כד נימא דלא כהפרכת דרכים (דרך החיים דרוש י"ט) דלא אמרינן הקל הקל בשביל למנוע איסור חמור שיש לו היתר דפיקוח נפש], וגם לאנשים אחרים היה מותר לעבור על איסור קל כדי שאסתר לא תעבור על איסור חמור.

והשתא יש לעיין מאי חמור, גילוי עריות או הריגת נכרי, ולכאורה גילוי עריות חמיר דהוא ביהרג ואל יעבור משא"כ להרוג נכרי דאינו בכלל גי' עבירות חמורות, ותיקשי דא"כ לבגתן ותרש היה מותר להרוג את אחשוורוש כדי שאסתר לא תעבור על האיסור דגילוי עריות, ואמאי אסתר מסרתם לאחשוורוש הא עשו בדין.

ויש לומר דבהך גילוי עריות לא אשכחן דחמורה מהריגת נכרי, דהא הוה קרקע עולם ובכהאי גוונא לא אמרינן דיהרג ואל יעבור, אך עדין יש לטעון דבאיסור גילוי עריות איכא חיוב מיתה משא"כ על הריגת נכרי, ואם כן שוב האיסור דרציחה הוי קל.

אכן יש לומר דהגילוי עריות הרי הוא בשב ואל תעשה ורציחה בקום ועשה, וחמור יותר איסור בקום ועשה, ברם בהך רציחה דגבי אסתר הוי בשב ואל תעשה, והיינו שלא תמסור את בגתן ותרש למלך, ואם כן נימא דמכיון דשני האיסורים הוו שב ואל תעשה, א"כ גילוי עריות חמור דהוי בחיוב מיתה, [ואולי תליא בבי' תירוצי תוסי' בשבועות (לי' ב' ד"ה אבל) לענין אין עצה ואין תבונה נגד ה' דבשוא"ת שרי, בגוונא שיש איסור בקום ועשה, אם מי שיכול למנועו חשיב קום ועשה או שב ואל תעשה, ויש לחלק].

ד. ועוד קשה בהך דבגתן ותרש הא דהקשה מהרש"ק דהנה אמרינן כאשר אבדתי אבדתי, דהיינו דנאסרה על מרדכי דהרי בהתחלה אסתר היתה אנוסה, אבל כשנכנסה להזמין את אחשוורוש למשתנה היין נכנסה מרצון ונאסרה על בעלה, וקשה רי במה שהצילה את אחשוורוש מבגתן ותרש גם הוה ליה ברצון דמה לי שמביאה עצמה לאחשוורוש או שמביאה את אחשוורוש אליה, עי"ש.

ונראה ליישב קושיית המהרש"ק דאין הדבר ברור דבלא אמירתה היו בגתן ותרש הורגים את אחשוורוש, דדילמא היו נתפסים או לא היו מצליחים לבצע זממם, ואם כן הוי ליה ספק אונס ספק רצון ושוב שרי משום חזקת היתר לבעלה. ולכאורה יש ליישב עוד למאי דכתבנו לעיל באות ב' דהיה חשש פקוח נפש לישראל אם בגתן ותרש יהרגו את אחשוורוש, וממילא לא שייך לומר דהיא מזידה שהרי הפעולה של הצלת אחשוורוש היתה בהיתר, אך אין התיירוץ מספיק, דכאשר אבדתי אבדתי נמי הכי הוי שהרי באה לאחשוורוש להציל את כלל ישראל.

היאך מרדכי הצדיק עמד על תמונה הוא הוי ציפוי לע"ז

א) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירכיבוהו ברחוב העיר (וי' י"א)

איתא בגמרא מגילה (ט"ז א') דאחרי שהמן הלביש את מרדכי בלבוש המלכות, אמר המן למרדכי לעלות על הסוס של המלך, ועה מרדכי שאין לו כח שנחלש מהתענית, והמן כרע ומרדכי עלה עליו כדי להגיע לסוס.

והקשה הגאון ר' אברהם מטשכנוב בספרו בית אברהם (חדושי תמורה כ"ט א') שהרי המן עשה עצמו עבודה זרה (עי' רש"י מגילת אסתר ג' ב'), ואע"פ שהמן עצמו לא נאסר מדין נעבד שהרי בעלי חיים אינם נאסרים רק לגבוה, אך הבגדים שעליו נאסרו מדין ציפוי לעבודה זרה, ובתוסי' (עי' מ"ה א' ד"ה כל מבואר שגם בבעלי חיים נאסר הציפוי).

א. ויש ליישב שהבגדים היו שייכים למרדכי מפאת הדין דמה שקנה עבד קנה רבו, ואם כן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא נאסר מחמת המן. [ובהאי סברא מתרצים מה שקשה היאך אסתר נתנה את בית המן למרדכי הרי יש מצווה למחות נכסי עמלק, דבזה נחא דלא היה כלל בית המן אלא היה שייך למרדכי מדין מה שקנה עבד קנה רבו].

ב. והעירו דלא קשיא כלל, דמכיון שהמן היה עבד של מרדכי לא היה המן שייך לעצמו, והוי כמשתחויה לבהמת חבירו דאינו נאסרת גם לגבוה, ואם כן אין בו דין ציפוי כלל, וצריך עיון.

ג. אך עיקר הקושיא תליא האם מותר לאדם ללכת על דרך שיש עליו קליפות של ערלה האסורים בהנאה, ובדבר אברהם (ח"ב סימן י"ב ס"ק י"ב ד"ה ושמתין) מביא מה שמקשים מגמרא סנהדרין (ע"א א') שרי' יונתן אמר אני ראיתי עיר הנידחת וישבתי על תילה, ותיקשי הרי דאפר שריפתה אסור בהנאה, ותירוץ הדבר אברהם דאינו נהנה בישיבתו מן האפר ולא כלום, דכיון שהקרקע שתחתיו מותרת בהנאה היה יכול לישב על גבה בלאו האפר כמו עם האפר ואין האפר מוסיף הנאה, ולפי' מותר ללכת על דרך שיש עליו קליפות של ערלה דלא חשיב שנהנה מהערלה, וכן בדין יש לומר דלא חשיב שמרדכי נהנה מבגדי המן דאין הבגדים מוסיפין לו כלום. [ועי' בדין היושב על חמור שיש בו עצמות של מות, ובהא דרחל ישבה על כר הגמל והיו תחתיה התרפים].

ד. ואחד מגדולי הדור שליט"א תירוץ זנהי דהבגדים חשיבי נעבד, אפילו הכי הרי המן היה לובש בגדים גם אם לא היה עושה עצמו עבודה זרה, נמצא שהבגדים לא חשיבי ציפוי מיוחד לעבודה זרה. ונפקא מינה מדבריו בגוונא שהבעלים לא ידעו שבחמתם נעבדה וכגון ביורשים שירשו בהמה, יקשטוה בתור סתם בהמה, דיש לומר שהקישוט לא נאסר שהרי לא יקשטוה מצד מה שהבהמה עובדה זרה.

היאך תלו המן על העץ שנעשה ביו"ט

ד) ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי (ז' י')

ואת עשרת בני המן יתלו על העץ (ט' י"ג)

איתא במגילה דתלו את המן ועשרת בניו על העץ אשר המן עצמו עשה, [ובתוסי' פסחים (ק"ט ב' ד"ה ברום) בשם התרגום שני מבואר שתלו את בניו על אותו עץ].

והנה המן הכין את העץ בט"ו בניסן ובגמרא (ט"ו א') מבואר שהמן היה עבד כנעני של מרדכי, וביערות דבש מבואר שהמן היה עבד כנעני שמל וטבל ודינו כיהודי, [וצריך עיון דהרי כתוב במגילה עשרת בני המן, ואם המן עבד אין בניו מתייחסים אחריו], ונמצא שהמן חילל יום טוב כשעשה את העץ וא"כ איך היה מותר ליהנות מהעץ לתלות עליו את המן, הא לר' יהודה (כתובות ל"ד א') המתחיל שבת במזיד אסור ליהנות מחמלאכה שעשה לעולם, וכתבו התוספות בכמה דוכתי דלר' יהודה מיתסר רק לעצמו אך לאחרים שרי במוצי"ש, וכן נקט בשו"ע (ס"י ש"ח ס"ג א'), והרי תליית המן היתה ביום טוב כמבואר בסדר עולם פרק כ"ט, והביאור הלכה (ס"י תקכ"ז ס"ג כ"ג ד"ה ואם) מביא מחלוקת אם מלאכה שנעשתה בחילול יום טוב נאסרת, ולשיטתו שאסור תיקשי כהני"ל.

ויש ליישב דהנה מבואר בהלכות שופר (סי' תקפ"ז סעי' כ"ב) שמותר לתקוע בשופר שהובא מחוץ לתחום, ואע"פ שנעשה בשופר איסור שבת ואסור ליהנות ממנו, קיום מצוה לא חשיב הנאה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן יש לומר בדין דתלית המן על העץ היה פרסום הנס ולא חשיב הנאה ממעשה יי"ט. אך יש להעיר בתירוץ זה כמה הערות.

א. יש לעיין אם דינא דמצוות לאו ליהנות ניתנו נאמר גם במנהגים טובים שאינם חיוב, וכעין מה שיש לדון האם מותר לכסות החלות בשמחת תורה במפה שהיתה נוי סוכה, ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קע"ז) דן במצבה של קבר שזה רק מנהג אם מותר לעשותה מאבן שאסורה בהנאה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ודייק מתשובת הרשב"א (ח"א סי' תקל"ז) דשרי ותמה עליו.

ובפרי מגדים (או"ח קע"א אי"א סי"ק א') איתא שמותר לזרוק אגוזים של ערלה על חתן דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אע"פ שאינו אלא מנהג, וכן יש להוכיח מהא דשריין לתקוע בשופר של איסור הנאה כל המאה קולות, אע"פ שרובם אינם אלא מנהג.

ב. האמרי בינה (דיני נדרים סימן ט"ז) והחזון איש מחדשים דה"כא דמשתרשי ליה ממון חשיב הנאה, על אף שמצד המצוה אינו הנאה, דהא חזיין (שו"ע או"ח סי' שכ"ה סעי' י"ד) שבור שנחפר בשבת נאסר עולמית, ולא אמריין שאינו נהנה מחבור אלא לקיים בו מצות קבורה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, ועל כרחק משום דמשתרשי ליה שלא צריך לחפור בור אחר, ובאמרי בינה הקשה מתוסי בחולין (ק"מ א' ד"ה למעוט) דשריין להביא קרבן שאסור בהנאה מפאת מצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא אמריין שמוריה ממון שלא צריך לקנות קרבן אחר. ג. בגמרא ראש השנה (כ"ח א') יש דעות שלא סברי להאי כללא דמצוות לאו ליהנות ניתנו ונחי דלא קיי"ל הכי, אך יקשה למאן דאסר.

והלכך יש ליישב קושיין באופן אחר, דהמן לא עשה העץ בעצמו אלא על ידי משרתיו.

הנאה מנכסי עמלק בבית המן

(ה) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (ח' ב')

איתא במגילה שאחשוורוש נתן את בית המן לאסתר, ואסתר הביאתו למרדכי, והקשה בפירוש הר"י פערלא על ספר המצוות לרס"ג (ח"א עשה נ"ט סי' בסופו ד"ה ועיקר) היאך היה מותר למרדכי לקבל את בית המן, הרי אסור ליהנות מנכסי עמלק אלא יש חיוב למחותם.

א. ותירץ דכיון דקיי"ל (סנהדרין מ"ח ב') דחרוגי מלכות נכסיהם שייכים למלך, אי"כ מיד כשנהרג המן זכה אחשוורוש מדינא בכל נכסיו ולא חשיב נכסי עמלק, [א.ה. יעוין רש"י שם ד"ה חרוגי שכתב דזהו דוקא במלכי ישראל, אך יעוין במ"מ

פ"ה הי"ג מגילה ואבידה דנראה דפשיטא ליה דה"ה במלכי גוים].

ב. ועוד מיישבים דחרי בגמרא מגילה (ט"ו א') איתא דהמן היה עבד של מרדכי ומה שקנה עבד קנה רבו, ונמצא שהבית לא היה כלל של המן, אך יש לעיין בזה, שהרי הבית עבר דרך המן, ורק מרדכי קנחו ממנו, [ויל"ע בעבד של ישראל שקנה קרקע, האם יחזור ביובל, דאי חשיב שעובר דרכו, הרי בעכו"ס שקונה אינו חוזר ביובל, וע"י מה שכתבנו בענין משלות מנת לעבד].

ג. ויש לעיין במי שנתן מתנה לאשה ולא ידע שהיא אשת איש וממילא זכה בעלה מי הוי מקח טעות, דהא הנותן רצה לתת רק שישאר אצל האשה, ואי נימא דהוי מקח טעות, אם כן יש לומר דהבית של המן לא חשיב נכסי עמלק, דהרי כשאחשוורוש נתנו להמן זה היה מקח טעות דאם אחשוורוש היה יודע שזה ישתייך למרדכי לא היה נותן, אך אין נראה לומר כן מכמה טעמי, חדא דיש לדון דלא חשיב מקח טעות שהרי אע"פ שמדינא מה שקנה עבד קנה רבו, מ"מ הא מרדכי לא היה יכול להוציאו מהמן מפאת חזקת דהמן ואחשוורוש, ותו יש לטעון בעיקר הדין דבכהאי גוונא לא משוי מקח טעות, וכן גבי נותן לאשה ולא ידע דהיא אשת איש, דחרי בגוף המתנה אין טעות.

ותו יש לעיין בהאי מקח טעות דהא חזיין דהשתא יחיב אחשוורוש את בית המן למרדכי, ואם כן היאך נבטל הנתנה להמן בגלל מקח טעות שאחשוורוש לא ידע שבאמת מרדכי זוכה בו, והא השתא זהו הרצון של אחשוורוש, אך יש לדון בזה דבשעת מעשה לא רצה שיחא למרדכי ואם כן כבר בטלה המתנה, ותליא בדברי השער המשפט (ר"ג ב') במוכר לחבירו חפץ, והיה בו פגם ויכול לטעון בו שהוא מקח טעות, אם עד שנודע ללוקח על הפגם כבר השתנה המצב והפגם הוא שבת, חל המקח.

צורך כל היהודים

(ו) כי המן בן המדתא האגגי צרר כל היהודים (ט' כ"ד)

קשה למה המן חשיב צורר ל"כל" היהודים, הרי לא ידעו שאסתר היתה יהודיה, ואם כן כבר אינו כל. ויש לומר דמכיון שאם ה"י יודע שהיא יהודיה היה רוצה להרוג אותה חשיב שצרר גם את אסתר.

ויש להוכיח מכאן להא דיש להסתפק בבירך העץ על הפירות המונחים לפניו ועל פרי אחד לא התכוון דחשב שברכתו האדמה, אך אם היה יודע שברכתו העץ היה מכוון גם עליו, דלהאמור מוכח דחשיב כוונה, אך יש לחלק בין הנדונים, דיש לומר דכוונה לברכה אין כאן אבל חשיב צורר כל היהודים!

סימן ג' - מקרא מגילה

להפריד בין הדבקים, האם יועיל לו לחזור ולקרוא לפני שמסיים הקריאת שמע].

ונפקא מינה באופן שקרא עוד תיבות בעל פה ובצירוף עם התיבה הראשונה איכא רוב בעל פה, דאי נימא דמועיל לתקן אם כן השתא איתא קמן מיעוט על פה, אך אי נימא דלא מועיל לתקן אם כן הוי ליה רובה על פה ולא יצא. [איברא יש לדון דבכהאי גוונא

הערות וספיקות בדינא דקראה בעל פה

(א) איתא בשו"ע (סי' תר"צ סעי' ג') דצריך לקרות המגילה כולה מתוך הכתב, וכתב במשנ"ב סק"ז דבדיעבד אם קרא מקצתה בעל פה יצא, אך בקרא רובה בע"פ לא יצא.

א. יש לעיין בקרא תיבה על פה דיצא ידי חובתו דיעבד, האם יחני ל"י לקורא שנית מתוך הכתב לפני שגומר לקרוא המגילה, [וכעין זה יש לדון בקריאת שמע שלכתחילה צריך

ודאי יועיל התיקון, דהרי בלא"ה צריך לקרוא המגילה עוד פעם, ואם כן קורא עכשיו עוד הפעם].

ויש להעיר מהא דרגילים לתקן הבעל קורא אף בדברים שאינם מעכבים דיעבד, ולהאמור יש לדון אם יועיל לקרוא שנית.

ולכאורה יש לומר דאין מועיל לתקן, [וכעין זה יש לומר בדי מינים המעכבים זה את זה, ויכול ליטלם בזה אחר זה, דאינו מועיל לקחת אתרוג מהודר לאחר שכבר נטל אתרוג שאינו מהודר, אע"פ שעדיין לא נטל שאר המינים].

ג. איתא בשו"ע (סי' תר"צ סעי' ט"ו) צריך לומר עשרת בני המן ועשרת הכל בנשימה אחת להודיע שכלם נהרגו כאחד, ובדיעבד אף אם לא קראם בנשימה אחת יצא.

ויש לשאול דהנה הטור דעשרת בני המן והטור דואת מרוחקים זה מזה, ואם יקרא מתוך הכתב כל שמות עשרת בני המן עם התיבות יואת, לא יוכל לעשות זאת בנשימה אחת, מאי עדיפא הלכתחילה דמתוך הכתב או הלכתחילה דנשימה אחת.

ומסתברא נראה דהמעלה דמתוך הכתב עדיפא דהוא דין כללי בכל הקריאות, [ואין עצה לקרוא פעמיים פעם אחת מתוך הכתב בבי נשימות, ופעם אחת בנשימה אחת שלא מהכתב דהא כבר יצא בפעם הראשונה [וכמשי"כ לעיל באות א'].

אמנם העצה בזה לקפל הקלף בין שני הטורים, ואז עיניו משוטטות כאחת בשני הטורים, ונחי דבעיני הפסק בין עשרת בני המן ובין היואת, בפשוטו זה רק דין על הכתיבה.

[והעיר דבנוסף להני"ל יש עוד טעם שהבעל קורא לא יקרא העשרת בני המן בעל פה, דהא דברים שבכתב אי אפשר לאומרם בעל פה, אך בזה יש לומר דיהני אם יראה תיבת יואת אע"פ שאינה שייכת לחך בני המן, ויש לעיין בהאי הלכה באופן דשגורים בפיו וכשמוציא אחרים].

ג. והנה אם כבר קרא תיבה אחת בעל פה, ויצא רק בדיעבד, מכל מקום ודאי דשאר התיבות צריך לקרוא לכתחילה מתוך הכתב, דהלכתחילה אינו על כל המגילה אלא על כל תיבה ותיבה.

ד. והנה איתא בשו"ע (תר"צ ג') דלכתחילה צריך שכל המגילה תהא כתובה לפניו, ובדיעבד כשרה בכתובה רובה.

וביש לו שתי מגילות שכתובות רק רובם, אלא שבאחת איכא טפי תיבות מהשניה, בפשוטו מצד המגילה איזה שירצה יקח, אך מפאת דצריך לקרוא כל תיבה מתוך הכתב יקח זו שכתובה יותר דבה קורא טפי מהכתב מאשר בשנית, ולפ"ז נפקא מינה אם יקרא התיבות החסרות במגילה אחרת דיכול לקחת איזה מהמגילות שרצה, אכן יתכן דאעפ"כ עדיפא האי מגילה דחסר בה פחות תיבות.

ה. העירו דיש להסתפק בגוונא דאיכא גי בעלי קריאה, שכל אחד מהם קורא שני שלישי מהכתב ושליש בעל פה, והיה אדם ששמע מכל בעל קורא את השליש ע"פ, האם יצא ידי חובתו.

דהנה מדינת דשומע כעונה חקריאה של הבעל קורא מועילה לשומע, ואם כן יש לדון שכל חקריאה ששומע נחשבת קריאה ונמצא דשומע יצא ידי חובתו אע"פ ששמע כל המגילה מקריאה בעל פה.

אך ודאי פשוט דאינו כן, דאי אפשר שהשומע יהא עדיף מהמשמיע, וכמו שבבעל קורא יש תנאי שצריך לקרוא רוב מהכתב, כן דינא גבי השומע.

מחצה על מחצה

ב) המשנה ברורה (תר"צ ס"ק ט"ו) מסתפק מהו הדין במחצה על מחצה האם חשיב כרובה בכתב או רובה בעל פה, והעירו דבמגילה מספר התיבות הוא בלתי זוגי, ואם כן לא משכחות

לה האי נידון, [ועיי' בבאור הלכה (שם ד"ה אבל) דהרוב הוא בתיבות ולא באותיות].

א. ויש שתייצו דנפקא מינה במגילה הכתובה בלע"ז, דבכהאי גוונא יכול להיות שהמספר תיבות הוא זוגי, [ובריב"ש מבואר דהיום לא כותבים מגילה בלע"ז דלא יודעים לתרגם תיבת אחשתרפנים, ויש לומר דאיירי באופן שהחסיר מילה זו, וכשר דיעבד מדין מגילה שכתובה רובה].

ב. החיי אדם (קנ"ה ט"ו) נוקט דאם החסיר תיבה באופן שאינו מאבד המשמעות יצא ידי חובתו, נמצא שבאדם זה המספר תיבות הוא זוגי, איברא הביאור הלכה (סי' תר"צ סעי' י"ד ד"ה אין מדקדקין) לא מכריע כך.

ג. ועוד יש ליישב, דהנה היכא דהוי קרי וכתוב מבואר בפרי מגדים (סימן קמ"א א"א ס"ק ט"ו) דאם נטף שעוה על התיבה בספר תורה ואי אפשר להסירה בשבת, אפשר לקרוא בו, ואע"ג דהוי בעל פה, לית לן בה מפאת דבלאו הכי תיבה זו קורא בעל פה, [אך כתב דבחול יש להסיר השעוה].

[אך בשו"ת אגרות משה (ח"א סימן ל"ב ד"ה והנה למה) כתב דצריך להוציא ספר תורה אחר, דצריך לקרוא הכתיב כמו הקרי].

והנה יש לעיין בחשבון הרוב והמיעוט דהמגילה מהו הדין בתיבות של הקרי וכתוב, ולכאורה מסתבר שלדעת הפרי מגדים מכיון שאין דין לקרוא תיבות אלו אם כן אינם במנין.

איברא יש ארבע עשרה תיבות של קרי וכתוב, [ואלו הם, במלות, ממוכן, באמרס, ותבואנה, עתידיס, הפרזיס, קבלו, אחשורוש, ושש פעמים יהודים, אכן שוב העירו דבמגילות המדויקות אין קרי וכתוב בתיבת במלאות, ואם כן בלאו הכי אתי שפיר], ואם כן תיקשי שגם כשמוריד התיבות דקרי וכתוב מהמספר הכולל דכל התיבות במגילה עדיין ישאר מספר לא זוגי.

אך עדיין יש ליישב דבאופן דאין שני משמעויות בקרי לעומת הכתיב, וקרא את הכתיב כמו שכתוב, חשיב מתוך הכתב, ובכהאי גוונא מכיון שהתיבות שקרא כמו שכתוב הם מהמנין אם כן אפשר שהתיבות שקרא כמו הקרי הם מספר לא זוגי, ואם כן המספר הכולל בקריאתו יהא מספר זוגי, אך ד"ז לא ברירא כולי האי דבכהאי גוונא שקרא הקרי כמו הכתיב דחשיב מן הכתב, דיש לומר דהאי כתב לא נעשה לקרוא ממנו. [והנה לענין הדין שהמגילה צריכה שתהא כתובה רובה, הרוב הוא בצירוף התיבות דהם קרי וכתוב, אך לענין הקריאה הרוב הוא בלא התיבות האלו, ולפ"ז נמצא דבאופן שהרוב הכתוב במגילה הוא בצירוף התיבות של הקרי והכתיב, אם כן יש כאן היכי תמצא שהמגילה כשרה, אבל אי אפשר לקרוא בה, דלענין הקריאה אין רוב הקריאה כתוב במגילה.

ודבר זר הוא שתהא כאן מגילה כשרה שאי אפשר לקרוא ממנה, אך הא חוינן דאם נטף שעוה על רוב אותיות המגילה, לא יוכלו לקרוא בהאי מגילה מחמת דהוי רוב בעל פה, על אף דהמגילה כשרה].

ויש לציין שהתשובות הני"ל באות ב' וגי מיישבות רק הדין דמחצה על מחצה בקריאה, אבל עדיין תיקשי היאך שיקך מחצה על מחצה בכתובה, ובשעה"צ (אות ח') משמע מדיוקו בשולחן ערוך דאיירי לענין דינא דכתיבה.

קריאת המגילה בזמן תוספת שבת

א) איתא בט"ז (סי' תרפ"א סעי' א') דאע"ג דבחנוכה הבדלה קודמת לנרות חנוכה מפאת דהבדלה תדיר, מכל מקום בפורים קורא המגילה ואחר כך מבדיל, [א"ה ועיי' בדעת תורה (ריש סימן תרצ"ג) שהקורא ביחיד צריך להבדיל מקודם ודלא

כהט"ז] ובטעמא כתב דשאני מגילה דחויבו חל מיד משתחשך בתוך זמן התוספת שבת, אך חיוב ההבדלה אינו חל אלא אחר זמן התוספת, משא"כ בחנוכה דאינו יכול להדליק עד לאחר זמן התוספת, ואף דהשתא הוא כבר לאחר התוספת ואם כן שיתחייב עכשיו להבדיל משום תדיר, צריך לומר דסברתו דכבר התחיל חיובו מקודם, ברם עדיין קשה דסו"ס השתא איכא תדיר.

חז"ן מדברי הט"ז דאפשר לקרוא המגילה בתוספת שבת, ויש להעיר בזה מכמה טעמים.

א. בגמרא מגילה (ד' ב') איתא דהטעם שאין קורין המגילה בשבת, לרבה משום שמא יעבירנה ד' אמות ברשות הרבים, ולרב יוסף מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה ובשבת אי אפשר לתת מתנות לאבינים.

וכתבו התוס' (ד"ה ורב יוסף) דרב יוסף מודה לטעמא דרבה, אלא שחוסף טעמא דעיניהם של עניים דיהא אסור גם במקדש.

ותיקשי הא בתוספת שייכא האי גזירה, וכי תימא דבתוספת שאין בו סקילה לא גזרו משום שמא יעבירנה, אך הא חז"ן בפוסקים (הובאו במשני"ב ס"י ת"ר סק"ג) דלא יתקע בשופר ביום טוב שני של ראש השנה לאחר שקיבל על עצמו תוספת שבת, ולכאורה הטעם משום שמא יעבירנה.

ב. ובטורי אבן מבואר דלא נוקטים כהטעם דשמא יעבירנה, דהרי מעיר על התוס' הני"ל דלדבריהם לולב ושופר נוהגים במקדש בשבת, והביא ראיות דלא כן, ולכך כתב דרב יוסף פלוג ארבה וס"ל דלא שייך בקריאת המגילה טעמא דשמא יעבירנה, דדוקא בכגון לולב ושופר דהו דאורייתא הרי הוא בחול וחיישינן לשמא יעבירנה.

ולדבריו יש ליישב שיטת הט"ז, דנקטינן כטעמא דרב יוסף שעיניהם של עניים נשואות, ומפאת האי טעמא י"ל דלא שייך בתוספת, דעיקר עיניהם של עניים משום מתנות לאבינים וזה אינו נוהג אלא למחר.

ג. ותו יש לדון מפאת דהוי תרתי דסתרי, דכיון דהוי זמן דתוספת שבת לא מצי לקיים בזמן זה מצוה הנוהגת במוצ"ש [וכע"ז יש לעיין ביום טוב שני של גלויות דסוכות דצריך לאכול משום גזירה שווה דט"ו, כשהיו"ט שני חל במוצאי שבת האם יכול לאכול בזמן תוספת שבת, וכן יש לעיין האם יכול לברך על ציצית בתוספת שבת לפניו, וכמדומה דכתוב דאינו מברך דהוי תרתי דסתרי].

מצוות קריאת מגילה ותלמוד תורה

ד) איתא בשו"ע (ס"י תרפ"ט סעי' ד') השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו יצא, ובמשנה ברורה (ס"יק י"ד) מבאר הטעם דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ומשום הכי שמיעת המגילה כדי לקיים מצוותו לא חשיב הנאה.

ויש לעיין הא בנוסף לקיום מצוות מגילה, נהנה גם מתלמוד תורה שבמגילה, והרי מצאנו בחידושי רבינו אברהם מן ההר (נדרים מ"ח א') דאסור לתלמוד תורה מספרים האסורים בחנאה, ואין לומר דמצוות תלמוד תורה לאו ליהנות ניתנו, דשאני מצות תלמוד תורה דעיקר המצוה הוא ליהנות מחלימוד, [ועיין בנפש החיים (בהוספות שבסוף הספר בהוצאה חדשה) דההנאה צריכה להיות מעצם הדברי תורה ולא ממה שהוא אומרו], ואם כן תיקשי איך שומע המגילה ממודר הנאה, הרי מצד מצוות תלמוד תורה לא אמרינן דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

ונראה לומר לפי מה שמביאים בשם החזון איש, דאיתא בגמרא מגילה (ג' א') דמבטלים תלמוד תורה למקרא מגילה,

וקשה הא בקיום מצוה דמגילה מקיים גם תלמוד תורה, ולמה חשיב שבבטלים תלמוד תורה, ואמר החזון איש דכשמכוון למצוות מגילה אינו מקיים מצוות תלמוד תורה, דשם אחד חייל ולא ב' שמות.

ולפי"ז יש לומר דבשמיעת המגילה אינו מקיים כ"א מצוות מגילה, ואף שמכל מקום נהנה מהדברי תורה שבמגילה, הרי זה ככל הנאה ממצוה, כגון הנהנה מנטילת לולב על מה שזכה לקיים המצוה, דבכחאי גוונא מותר לקחת גם לולב שמודר ממנו הנאה, והביאור הוא דבאיסור הנאה אוסר רק כשה עיקר המעשה, אבל כשהוא רק פסיק רישא שיהנה מותר, דפסיק רישא לא נאסר באיסורי הנאה. [משא"כ בתלמוד תורה שעצם המצוה הוא להתענג ואינו רק פסיק רישא].

חיוב קריאת המגילה בלילה וביום

ה) איתא בשו"ע (ס"י תרפ"ז סעי' א') חייב אדם לקרוא המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום, ויש לעיין באופן שיש לו אפשרות לקרוא רק חציה הראשון בלילה וחציה השני ביום, האם מחויב לקרוא כך, או דלמא אמרינן דלא קיים בזה כלום, שלא קרא כל המגילה לא בלילה ולא ביום.

ובשער הציון (ס"י תר"צ אות מ"א ועיי' בטורי אבן מגילה ד' א' ד"ה כגון) מבואר דחלוק חיוב קריאת המגילה ביום מהחיוב בלילה, שביום עיקר החיוב מרות הקודש וחשיב כחיוב מדאורייתא, אבל בלילה זה רק חיוב מדרבנן, [נהפסוקים דאיתא בגמרא במגילה (ד' א')] שקורא המגילה בלילה וביום אינם אלא אסמכתא בעלמא].

ולדבריו יש לומר דהחיוב מדברי קבלה הוא לקרוא פעם אחת בפורים, ורק מדרבנן תקנו שיקרא פעם אחת בלילה ופעם אחת ביום, ואם כן באופן הני"ל יקרא חציה בלילה וחציה ביום לקיים עכ"פ החיוב מדברי קבלה, אבל אי נימא דלא כהשער הציון, והחיוב דהלילה והיום הם דין אחד, עדיין יש לדון אם באופן הני"ל פטור לגמרי מלקרוא או דלמא לכל הפחות יקרא חציה בלילה וחציה ביום.

אך באדם שנתחייב במגילה ביי"ד ובט"ו, ויכול לקרוא רק חציה ביי"ד וחציה השני בט"ו, בזה מסתבר לומר דאינו חייב לקרוא כך, דאינו מקיים לא החיוב דיי"ד ולא החיוב דט"ו.

מקרא מגילה או שאר מצוות היום הי עדיפא

ו) בשו"ת באר חיים מרדכי מכריע דבאופן דיכול ללכת או לעיר שיכול לקיים שם רק מצוות מקרא מגילה, או לעיר שיכול לקיים שם ג' מצוות, משלוח מנות מתנות לאבינוים וסעודת פורים אבל לא מקרא מגילה, עדיף ללכת לעיר שיקיים שם מצוות מקרא מגילה, דאע"פ שזה רק מצוה אחת, מכל מקום המצוה דמקרא מגילה הוא עיקר המצוה דפורים ועדיפא גם מגי מצוות.

א. וחולה שיש בו סכנה שמוכרח לאכול בשר בשבת, ויש לו שתי אפשרויות, או לאכול נבילה או לשחוט בהמה בשבת, כתב הר"ן (יומא ד' ב' מדפי הרי"ף ד"ה גרסי') שישחוט ואע"פ שזה יותר חמור דמלאכת שבת בסקילה, ונבילה רק לא תעשה, מכל מקום נבילה עובר בלי"ת בכל כוית, ועדיף עבירה אחת אע"פ שהיא חמורה מכמה עבירות קלות, אך התשבייץ [ח"ג ס"י ל"ז ד"ה הרמב"ן] חולק על הר"ן, ולכאורה יש לתלות נידון דידן במחלוקת ראשונים, האם עדיף אחד חמור או כמה קלים, דלדברי הר"ן ילך לעיר שיקיים שם ג' מצוות, משא"כ לחולקים ילך לעיר שיקרא שם המגילה.

ב. איתא במשנה בהוריות (י"ג א') דתלמיד חכם קודם לעם הארץ, ובשו"ת די אליהו לרבי אליהו ב"ר שמואל מלובלין (סי' מ"ג) דן ביכול להציל תלמיד חכם אחד או כמה שאינם תלמידי חכמים מי יציל, ומכריע שתי"ח אחד עדיף, ובברכי יוסף דן ב" מצוות.

ב. איתא במשנה בהוריות (י"ג א') דתלמיד חכם קודם לעם הארץ, ובשו"ת די אליהו לרבי אליהו ב"ר שמואל מלובלין (סי' מ"ג) דן ביכול להציל תלמיד חכם אחד או כמה שאינם תלמידי חכמים מי יציל, ומכריע שתי"ח אחד עדיף, ובברכי יוסף דן ב" מצוות.

סימן ד' - משלוח מנות

ומשלוח מנות בלילה, דהא דילפינן מ"ימי משתה ושמתה" דסעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא, קאי נמי עליהם, אם כן יהא נפקא מינה בדלעיל רק כשהמרחק בין מזרח למערב יותר מזמן הלילה].

ומסברא נראה דלא קיים משלוח מנות, דתרתני חיובים נינהו.

ג. והנה בן ט"ו שקרא המגילה ב"ייד להוציא בן י"ד, מביא המשנה ברורה (סי' תרפ"ח טע"ח) ובשעה"צ (שם) מחלוקת פר"ח ופמ"ג האם יצא ידי חובתו [ויסוד המחלוקת אם נקטינן בדעת גמרא דידן דבן ט"ו שקרא ב"ייד יצא בדיעבד, והרי הירושלמי מסתפק האם מכיון שיצא בדיעבד יכול להוציא בן י"ד], ויש להעיר לדעת הפמ"ג שבדיעבד בן ט"ו יכול להוציא בן י"ד, דנחשב קצת בר חיובא [שהרי אם קרא ב"ייד יצא ידי חובתו], מי אמרינן דהוא הדין בן י"ד שנתן משלוח מנות ומתנות לאביונים לבן ט"ו יצא, ודלא כדברי האור שמח וחחזון איש.

זכין במשלוח מנות

א. יש לדון באדם שאינו בביתו ואין לו אפשרות לקיים מצוות משלוח מנות, האם אפשר לקחת מביתו ב"י מנות ולשלחם מדינת דוכין מאדם שלא בפניו.

א. והנה בגמרא (קידושין מ"ב א') איתא דזכין לאדם שלא בפניו, ובתורת הדין (סימן קפ"ח) פוסק דהוא הדין זכין מאדם שלא בפניו, ובקצות החושן (סי' רמ"ג סק"ח) חולק וסובר דאע"פ דהוי זכות מכל מקום זכין לאדם ולא מאדם, דלהוציא מרשות אדם אי אפשר אפילו אם הוי זכות, ובשו"ת באר יצחק (או"ח סי' א' ענף ג') מכריע כהתרומת הדין ומוכיח כד מגמרא קדושין (מ"ד ב') דאם קידש בתו של חבירו שלא מדעתו ואחר כך נתרצה האב מועיל מדין זכין, אע"פ דהוי זכין מאדם דהרי מפסיד מעשה ידיה, ומכוח זה פסק הבאר יצחק דאדם שלא הספיק למכור חמצו יכולין בית דין למכור עבורו, דהוי זכות שלא יעבור בבל יראה, וזכין מאדם שלא בפניו.

ולפי"ז יוכלו ליקח מביתו ב"י מנות ולשלחם, דהוי זכות בשבילו לקיים מצוות משלוח מנות אע"פ שנחסר עי"ו. [והוא הדין דאפשר לזכות ב"י מנות לאדם שלא מקיים משלוח מנות ואחר כך לשלחם עבורו מדין זכין, אך אסור לעשות תקנה זו דעלול להביא לביטול מצוות משלוח מנות].

ב. אלא יש להעיר דבהאי גוונא דאין המשלח יודע מהמשלוח מנות אין בה ריבוי אחוה וריעות, וחרי הכתב סופר נוקט דאם אין המקבל יודע מי שלח לו המשלוח מנות לא יצא ידי חובתו, אך דבריו חידוש הם, דאפשר לומר דמה שכתב בספר מנות הלוי דהטעם דמשלוח מנות משום ריבוי אחוה וריעות, זה רק טעם הדין ולא גדר הדין.

ג. אך יש להעיר מדין מצוות צריכות כוונה, והרי אין לבעל הבית כוונת המצוה, אך הרי חזינן דצדדו האחרונים לומר בפדיון הבן שיוכלו ליתן לכהן מדין זכין אע"פ דאין כוונה, וכמו כן בתרומת הדין (שם) מבואר דאמרינן זכין מאדם

משלוח מנות במתנה ע"מ להחזיר

א. בבבאור הלכה (סי' תרצ"ד ד"ה ליתן) מביא מהפרי מגדים דלא מהני לתת משלוח מנות במתנה על מנת להחזיר כי המצוה הוא לתת מאכל ומשקה שישמחו בפורים.

ובשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קמ"ד) דן בנותן משלוח מנות לעבדו ומיד זכה בו בחזרה, דמה שקנה עבד קנה רבו, האם האדון קיים מצוות משלוח מנות.

וכתב הבית יצחק דתליא בעבד שקונה חפץ, האם האדון קונהו ישיר, או דלמא זה עובר דרך העבד, שהעבד קונהו והאדון קונה ממנו, ובקצוה"ח (רי"ש סימן תכ"ד) מבואר, דהחובל בעבד כנעני שלו פטור ממלקות דהרי חייב ממון, והמשלם ממון מיפטר ממלקות, ואע"פ שהאדון לא הוציא דמים מרשותו, שהרי שילם לעבדו ומיד זכה בו בחזרה, דמה שקנה עבד קנה רבו, אפילו הכי חשיב ששילם לעבד אלא שהאדון זוכה במה שקנה עבדו. (וע"ע בריטבי"א קידושין כ"ג ב' ד"ה והבי"ע, ובגת"ב סימן שס"ג).

וכתב הבית יצחק דהכי נמי במשלוח מנות אם העבד זוכה והאדון חוזר וזוכה ממנו אם כן חשיב משלוח מנות.

ולכאורה לדברי הפרי מגדים הרי זה כמו מתנה ע"מ להחזיר דחרי העבד אינו זוכה במשלוח מנות באופן שזה יכול לישראל אצלו אלא מיד האדון זוכה ממנו, ואם כן לדבריו ודאי דלא יצא ידי חובתו.

האם המקבל צריך להיות בתורת פורים

ב. הנה בדן משלוח מנות ומתנות לאביונים דנו הפוסקים אם גם המקבל צריך להיות בתורת פורים, ונפקא מינה האם בן י"ד יכול לתת משלוח מנות לבן ט"ו, אע"פ שאצל הבן ט"ו אינו פורים באותו יום. ובאור שמח (בחידושו עמ"ס מגילה) נוקט שצריך שהמקבל יהא בן פורים, וכן איתא בדינים והנהגות למרח' החזו"א (פכ"ב ס"ט).

א. ויש לעיין במקום שנחלקו המורים אם דינם ב"ייד או בטי"ו, האם שנים שנוהגים כל אחד כדעה אחרת יכולים לשלוח משלוחי מנות מזה לזה, וכגון זה שנוקט שהם בני י"ד שולח לחבירו שאינו נוהג אותו יום כפורים, ובפשוטו אפשר לשלוח, דלסוברים שהוא פורים, הוי פורים לכולי עלמא, וכעין זה מבואר בשער המלך (רי"ש ה"ל לולב הכ"ה) בהא דנחלקו הפוסקים אם מותר לעשן ביום טוב, דלנוהג כהאוסרים הוי מוקצה, ולא אומרים דיש אחרים שלא הקצו דעתם שהרי הם סוברים שמותר לעשן, [וכדאמרינן שתרומה לא חשיבא מוקצה מכיון דהוי לכהן].

ב. והנה יש לעיין היכא דבן י"ד נמצא במדינת היום לכיוון מערב ארץ ישראל, ואצלו פורים נגמר יותר מאוחר, נמצא שלבן חוץ לארץ זה עדיין פורים ב"ייד ובירושלים כבר התחיל פורים דטי"ו, האם חשיבא שניהם בני פורים לענין מתנות לאביונים ומשלוח מנות, דאע"פ דגם לנותן וגם למקבל זה פורים, אך זה פורים אחר, דלנותן זה פורים ד"ייד ולמקבל פורים דטי"ו, [ואי נמא דלא מקיימים מתנות לאביונים

בהפרשת חלה אע"פ שאין לבעל הבית כוונה, אלא על כרחך חזינן דבמצוות נתינה לא מעכב חכוונה, וע"י. (ומסר בשיבת טשעבין בשנת תשי"ס וכתב על ידי הרב בצלאל וייס שליט"א)

משלוח מנות או סעודת פורים

ד) יש לדון באופן שאין לאדם מספיק כסף לקיים גם מצוות משלוח וגם סעודת פורים, הי עדיפא.

א. איתא בגמרא מגילה (ו' ב') דאביי בר אבין ור' חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי כדי לקיים מצוות משלוח מנות, ובר"ן מפרש שבאותו שנה החליפו סעודתם, ונמצא שכל אחד נתן מנות לחבירו, אך ברש"י מבואר שבשנה זו הוא אכל אצל חבירו ולשנה הבאה הפוך, ומקשה הבית יוסף על פירש"י היאך האורח מקיים מצוות משלוח מנות, הרי השנה אינו נותן כלום רק בשנה הקודמת או בשנה הבאה.

והמגן אברהם מיישב שיטת רש"י שאין חיוב משלוח מנות כשמתארח אצל חבירו, דחיוב המשלוח מנות הוא לתת מסעודתו לאחרים, והבי"ח מיישב שבחא גופא שמתארח אצל חבירו מקיים מצוות משלוח מנות, ואע"פ שהאורח אינו נותן כלום, דמכל מקום על ידי אכילתו נעשה אחוה וריעות.

ולפי"ז בנידון דידן, לדברי המגן אברהם ודאי ישיקיים מצוות סעודת פורים שהרי בלי סעודת פורים אין חיוב משלוח מנות, וכמו כן לדברי הבי"ח יש עכ"פ עצה שיכול לאכול ביחד עם חבירו וכך יקיים שתי המצוות, ברם לא נקטינן כהני שיטות.

ב. ואחד מגדולי הדור אמר שצריך לתת משלוח מנות שזו מצוה מדברי קבלה, משא"כ סעודת פורים אינה אלא מצוה מדרבנן, וכמבואר בר"ן (ו' ב' ד"ה אלא מקרא) שמשנתה ושמחה פירושו שלא לעשות צום ואבלות אבל לא שיש חיוב לעשות סעודה.

ג. אך יש להעיר שהרי אדם שיש לפניו ב' מצוות, אחד בין אדם למקום ואחד בין אדם לחבירו, כגון נטילת לולב והשבת אבידה, מקיים מצוות נטילת לולב ולא השבת אבידה, דהרי מוטל על בעל האבידה למחול ולוותר על אבידתו כדי שהשני קיים מצוות לולב, וכן מבואר ברמב"ן (ב"מ ל' א' ד"ה קרא) עי"ש.

והוא הדין נימא במשלוח מנות, דהרי מצוות סעודת פורים הוא מצוה בין אדם למקום, ומצוות משלוח מנות היא מצוה בין אדם לחבירו, ואם כן נימא שמוטל על כל מכירו לוותר לו על המשלוח מנות כדי שהוא יקיים מצוות סעודת פורים, אך אי

נימא דמשלוח מנות אינו דין על המקבל אלא על הנותן אם כן גם משלוח מנות חשיב בין אדם למקום.

החזרת חוב במשלוח מנות

ה) הוי עובדא באדם שהיה חייב לרעהו בקבוק יין ונשכח הדבר מלבם, וביום הפורים בעת שהכין המשלוח מנות לרעהו נזכר בחובו והחליט בדעתו להניח הבקבוק יין בתוך המשלוח מנות, ובנותנו המשלוח מנות ייצא אף ידי פריעת חובו.

ברם יש לומר דלא אריך למיעבד הכי דהנה איתא במשנה דמאי (פ"ד מ"ד) דמי שיש לו בביתו תרומת מעשר של דמאי או מעשר עני, וכהן או עני למוזים לאכול אצלו יבואו ויאכלו ובלבד שיודיעם, ופירש במשנה ראשונה דנראה הטעם דכשאינו מודיעם הוי כמו גניבת דעת שהוא אסור, דהרי הם סבורים שמאכילם משלו.

ואם כן הוא הדין בדין כיון שהמלוה אינו יודע שהבקבוק יין מגיע אליו בתור פריעת חוב הרי זה גונב את דעתו ואסירא.

משלוח מנות במין אחד חד אוכל וחד משקה

ו) והנה כד נימא דיוצא ידי חובת משלוח מנות במשקין יש לדון בהא שדנו הפוסקים בדברים קרושים אי דינם כמשקה או כאוכל, [ונפקא מינה לענין ברכה אחרונה אם בכזית או ברביעית, וכן לענין דינא דין פוטר שאר משקין, וכן לענין איסורי תורה במאכלות אסורות וכיוצא בן], דהשתא כד נימא דהוי כאוכל, אם טרפו ועירבבו הוי משקה, וכגון לָפָן שאינו מעורב דהוי מאכל קרוש ובעירבבו הוי משקה.

והשתא יש לעיין בשלח אותו סוג מאכל רק אחד טרוף ואחד קפוי, דחד הוי אוכל וחד משקה, האם יצא ידי חובת משלוח מנות, דמי נימא דהוה שני מינים דזה אוכל וזה משקה, או דנימא כיון דהוי סוג אחד לא מהני, ונראה כצד השני דהטעם דבעינן ב' מינים הוי לאפושי שמחה משא"כ בכהאי גוונא.

סימן ה' - מתנות לאביונים

מתנות לאביונים בשבת

א) על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות וכו' שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו (ט' י"ט)

ויכתוב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים וכו' לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (ט' כ"ב)

ותיקשי למה בפסוק י"ט כתוב רק משלוח מנות ולא מתנות לאביונים, ובפסוק כ"ב כתוב גם מתנות לאביונים.

ובגמרא מגילה (ה' ב') מקשינן עוד הבדל בין שני הפסוקים, דבקרא קמא כתוב דהיה יום טוב, ובקרא בתרא לא כתוב יום טוב, ומתריצין דמתחילה קסברו לעשותו יום טוב גמור לאיסור מלאכה, אך לא קיבלו עליהם לעשותו יו"ט אלא לענין הספד ותענית.

ובשו"ת מהר"י אסאד (ח"א סימן ר"יו) מיישב לפי"ז הדיוק הנייל, דבקרא קמא דאיירי במה שסברו לעשותו יו"ט, הוי אסור במתנות לאביונים, אך בקרא בתרא איירי השתא שלא עשאוהו יו"ט ושפיר אפשר לקיים מצוות מתנות לאביונים.

והנה איתא בגמרא מגילה (ד' ב') דאין קורין המגילה בשבת מפני שעניניהן של עניים נשואות למקרא מגילה, ופירש"י דהרי בשבת אי אפשר לתת מתנות לאביונים, ויש לעיין למה באמת אי אפשר לתת בשבת, ומצאנו בזה כמה טעמים.

א. בריטב"א משמע דמכיון דמתנות לאביונים מקיימים במעות, אם כן בשבת יש בזה משום מוקצה, והחזון איש (סי' קנ"ה סק"ד) הקשה דאין לומר דזהו הטעם, דהרי יכולים לתת גם אוכל למתנות לאביונים.

ג. ובשו"ת מהר"י אסאד (שם) מפרש דהוא משום דאסור להקנות מתנות לאביונים בשבת ויום טוב, ומשלוח מנות שאני, דכיון דאפשר לתתו בחזרה לא חשיב הקנאה, [וצריך עיון בעיקר הדין האם מקיים מצוות משלוח מנות כשנותן לו רק שיוכל לאכול או צריך להקנותו].
ג. והחזו"א (שם) פירש דהוא משום חשש מלאכת הוצאה.
ד. ועוד כתב החזו"א דהוא משום עובדא דחול כיון דכל העם עסוקין בזה.
ולכאורה תירוצא דהמהר"י אסאד אתי אליבא דפירוש דהוא משום איסור הקנאה, וכן לפירוש הריטבי"א דהוא משום איסור מוקצה, אך למאי דפי' החזו"א, הרי ביו"ט אין איסור הוצאה, וכן למאי דפי' החזו"א דהוא משום עובדא דחול, הרי אם זהו הטעם שלא תקנו מתנות לאביונים, לא יתקנו גם כן משלוח מנות דגם הוא חשיב עובדא דחול דכולם עסוקין בזה, וא"כ למאי דקסברו לעשותו יו"ט גמור היה נאסר אף במשלוח מנות.

מתנות לאביונים באופן שהעני אינו יודע על כך

ב) יש לעיין במי שנתן מתנות לאביונים באופן שהאביון לא ידע שקיבל, וכגון שהניח לו הכסף בבית והאביון חושב שהכסף שלו, וכן במי שרוצה ליתן מתנות לאביונים וחושש שהאביון יתבייש, ושולח לו בתור משלוח מנות, אבל כוונתו למתנות לאביונים האם יצא ידי חובתו.
ומצד הסברא לכאורה יצא דמאי איכפת לן שהעני אינו יודע, הרי למעשה נתן מתנה לאביון, [ובפשוטו כן הוא לענין פדיון הבן דלא בעינן ידיעת הכחן דהכסף לשם פדיון, וע"י ט"ז ס"י ש"ה סע' ו], ויש לדון בזה מכמה מקומות.
א. איתא ברמ"א (ס"י תרצ"ה סע' ד') דהשולח מנות לרעהו והמקבל אינו רוצה לקבלם יצא ידי חובתו, והפרי חדש ס"ל דלא יצא, חזינן דלרמ"א תליא בנותן לחודיה, ולפרי חדש תליא נמי במקבל, וכתב בשו"ת אפרקסתא דעניא להגאון ר' דוד שפרבר זצ"ל (סימן כ"ד) דנידון דידן תליא בהאי פלוגתא, דלרמ"א כמו שיצא כשאינו רוצה לקבל הוא הדין כשאינו יודע, וכן לא יצא גיטא לפרי חדש.
אך יש לעיין בזה, דלעולם יש לומר דאף לפרי חדש יצא, דדוקא התם דלא רצה לקבל אמרינן דלא יצא, משא"כ בנידון דידן הרי שפיר קיבל, ועוד יש לעיין בהא דלרמ"א יצא האם דוקא במשלוח מנות או אף במתנות לאביונים.
ג. איתא בספר אשל אברהם להגאון רבי אברהם אופנהיים (בגליון השו"ע ס"י תרצ"ד) דבמשלוח מנות הכל תלוי בשמחת המקבל, ולכך בן עיר ששלח מנות לבן כרך והגיע אליו ביי"ד, אם לא יאכלם כי אם בטי"ו, יצא המשלח, וכן איתא שם דמי ששלח מנות למדינת הים לפני פורים, והגיע שם בפורים, אע"פ ששלחו לפני הפורים, מכל מקום יצא וכן אם שלח מנות ונאנסו, לא יצא, דהכלל הוא דהכל תלוי בשמחת המקבל.
[אך יעויין באור שמח (בחידושי עמ"ס מגילה) דדן בהאי דינא דבן עיר ובן כרך ומסיק דלא כתאשל אברהם].
ובאפרקסתא דעניא כתב דחזינן מדברי האשל אברהם דבנידון דידן לא יצא הנותן במתנות לאביונים, דהרי הכל תליא בשמחת המקבל, ובגוונא שאין למקבל שמחה אינו מתנות לאביונים.
אמנם צריך עיון דיש לחלק דבגווי דהאשל אברהם האביון לא קיבל כלל כגון בגאנס בדרך או המקבל בן ט"ו ואכלו כבר ביי"ד, דאין כאן קבלה מצד המחוייב בפורים, אך בנידון דידן הרי יש כאן קבלה של מחוייב בפורים אלא

שאינו יודע, ושפיר יש לומר דמכיון דיש כאן נתינה כדין, לא איכפת לן באי ידיעתו.

ג. איתא בגמרא מגילה (ז' א' ג' לירסת רשי"י) ר' יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דערגלא תילתא וגרברא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו. והקשה המהר"ש"א דפשיטא דיצא ידי חובת משלוח מנות, ובאפרקסתא דעניא כתב ליישב דברי רשי"י דר' יהודה נשיאה התכוון למתנות לאביונים, אך ר' הושעיא נתכוון למשלוח מנות, והלכך יצא רק משלוח מנות, ומוכיח מכאן דאזלינן בתר כוונת המקבל, ואם המקבל אינו יודע שזה מתנות לאביונים לא יצא ידי חובתו, [אך באמת יש להבין שאם ר' יהודה הנשיא הקפיד שיחא לשם מתנות לאביונים, היאך יוכל רב הושעיא ליקח לשם משלוח מנות, וצריך לומר דאין סהדי דרבי יהודה נשיאה לא היה מבטל ההקנאה אף אם היא משלוח מנות], אך זה דוחקא בדעת רשי"י דהא לא הוזכר בגמרא ששלח לשם מתנות לאביונים.

ורבינו חננאל גורס כגירסת הירושלמי קיימת בנו רבינו מתנות לאביונים, ומשמע דקאמר רבי אושעיא דלא קיים מצות משלוח מנות ביין ששלח, דמשקה לא חשיבא מנה, והלכך הדר שדר ליה עגלא והיינו דיצא ידי משלוח מנות על ידי מנה אחת דפעם הראשונה ומנה אחת דפעם השנייה, [ומזה יליף בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סימן מ"ו) דקיים מצוות משלוח מנות גם כשנותן המתנות בזה אחר זה עיי"ש].

וכתב בספר אפרקסתא דעניא דמשמע קצת ברבינו חננאל דבאמת לא קיים מתנות לאביונים אלא יש כאן רק מניעה דמשלוח מנות, ונמצא דלא קיים רבי יהודה נשיאה כלום, והטעם דלא קיים מתנות לאביונים דבעינן דעת המשלח, ואם כן יש לפשוט מהכא דהכל תליא בדעת המשלח, והוא הדין בנידון דידן שפיר יקיים מתנות לאביונים דהא הוי דעת משלח. ד. והנה איתא במשנה בדמאי (פרק ד' משנה ד') דמי שיש לו אורח כהן או עני לא יתן לכהן לכול תרומת מעשר ולעני מעשר עני אלא אם יודיעם שזה תרומת מעשר או מעשר עני, ורע"ב פירש שאם אינו מודיעם אלא הם סבורים דמשלהם הוא מאכילם אינו נחשב שמקיים מצוות נתינה, אלא הרי הוא כמאכיל לאורחיו תרומות ומעשרות שהוא אסור.

וביאור דבריו, שכמו שהמוכר תרומה לכהן לא קיים מצוות נתינה, הכי נמי בדידן, דכיון שהאורחים חושבים שמאכילם ויחזיקו לו טובה, חשיב כמכר ולא כנתינה, אך כשמודיעם שהוא תרומה או מעשר עני כבר לא יחזיקו לו טובה וחשיב נתינה.

והנה חלוק מתנות לאביונים ממשלוח מנות, שמתנות לאביונים הוא נתינה כמו בתרומה ומעשר, אך משלוח מנות אינו אלא דין להביא מנות, והמקבל יכול לשלוח לו בחזרה וכפי שנהוג.

ולפי"ז בנידון הנ"ל ששולח מתנות לאביונים בתור משלוח מנות, הרי המקבל חושב שזה משלוח מנות ויכול לשלוח לו בחזרה משלוח מנות בתמורה, ואפילו אם לא ישלח הרי עכ"פ יחזיק לו טובה, ונמצא דלא חשיב נתינה לאביון אלא כמוכר לאביון ולא יצא ידי חובת מתנות לאביונים.

אך משכחת לן שיחשב נתינה, כשהשולח לא יאמר לשליח את שמו, וכך המקבל לא ידע למי להחזיק טובה, אך בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן קמ"א) דן כשהמקבל אינו יודע מי שלח לו האם יצא ידי חובת משלוח מנות, וכתב דתליא בטעמים דמצוות משלוח מנות, דאם משום הרווחה לסעודת פורים יצא ידי חובתו, אך אם הטעם להרבות אחוה וריעות לא יצא, ועתה לצד שלא יצא יש לחוש שהמקבל לא ירצה ליהנות

מהמתנות דיחשוש שדעת הנותן להקנות רק אם יקיים המצוה. ואולי פסיקא לן דיעשה שם דמיהם ומניחם ככל השבת אבידה.

[אכן בעיקר דינא דהכתב סופר צריך עיון אם מוסכם, דנהי דטעם המצוה משום אחווה וריעות, אך יש לומר דלא קפדינן בפרטי קיום המצוה שיתקיים האי טעמא, ואם כן גם כשאינו יודע מי המשלח יצא ידי חובתו.

ואמנם אי נימא כמו שכתב החתם סופר (או"ח סי' קצ"ו) דפלוגתת הרמ"א והפרי"ח (הובא לעיל אות א') תלוי בטעמים דמשלוח מנות, דאם הטעם משום סעודת פורים כשאינו רוצה לקבל לא יצא וכדעת הפרי"ח, אבל אם הטעם משום להרבות אחווה וריעות גם כשאינו רוצה לקבל יצא וכדעת הרמ"א, חזינן דפרטי הדינים תלויים בטעמים, ולכן לרמ"א אע"פ שלא קיבל כלום מכל מקום יצא ידי חובתו, אכן בדעת הפרי חדש יש לומר דסי"ל שלא יצא אף אי נימא שטעם המצוה הוא להרבות אחווה.]

היוצא מכל האמור דלענין גוף השאלה שפיר יש לומר דיצא ידי חובת מתנות לאביונים אף שאין המקבל יודע שיש כאן מתנות לאביונים, והראיות מהפרי"ח ואשל אברהם ורש"י בדף ז' יש לדון לדחות, אך מטעמא אחרת לא יש לומר דאין לעשות כן, והוא באופן שנותן לו בתור משלוח מנות ומשום דיחזיק לו טובה וחוי כמכירה.

שהחיינו על מתנות לאביונים

ג) איתא בשו"ע (סי' תרצ"ב סעי' א') דהקורא את המגילה מברך שהחיינו, ובמג"א (שם סי' א') מביא מהש"ל"ה שיכוון בברכת שהחיינו גם על המצוה דמשלוח מנות וסעודת פורים ולא הזכיר מתנות לאביונים. וכן הוא במשנה ברורה (שם).

אך בחיי אדם (קני"ה כ"ז) וקיצור שו"ע (קמ"א י"ב) ופמ"ג (שם א"א סק"א) כתבו דהוא הדין יכוון על מצוות מתנות לאביונים.

והעירו דסברת המגן אברהם והמשנה ברורה היא שמתנות לאביונים הוא מילתא של צער, שיש אביונים שצריכים לפרנסם, ומשום הכי לא מברכים ע"ז שהחיינו.

וברמ"א (סי' רכ"ג סעי' ו') איתא דיש מקפידין שלא לומר תבלה ותתחדש למי שלובש מנעלים או בגד הנעשים מעורות של בהמה, דאם כן היו צריכים להמית בהמה אחרת ותחלה שיחדש ממנה בגד אחר וכתבי ורחמינו על כל מעשיו, אך הא חזינן דמברכים שהחיינו על כלים חדשים של עור, הרי דמברכים שהחיינו גם כשיש צער לבהמה, אך נראה דאין ראיה מצער של בהמה לצער של אדם.

אך חזינן בשו"ע (סי' רכ"ג סעי' ב') דמברך שהחיינו והטוב והמטיב במת אביו ונפל לו ירושה, אע"פ שזה בא מחמת צער. ומאידך אשכחן בפדיון הבן (יו"ד ש"ה) דכשמגיע זמן הפדיון ומת הבכור קודם הפדיון אין מברכים שהחיינו.

מתנות לאביונים לעתיד לבוא

ד) איתא ברמב"ם (חלכות מגילה ב' י"ח) דאע"פ שכל זכרון הצרות יבטל ימי הפורים לא יבטל, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

ויש להעיר שבימות המשיח היאך יקיימו מצוות מתנות לאביונים הרי כבר לא יהיה אביונים בעם ישראל, ואין לומר שיקיימו מתנות לאביונים באביון גוי שהרי האור

שמו וחזון איש טוברים שאפילו לכן ט"ו בי"ד אי אפשר, שאינו מחוייב בפורים ביום זה, וכל שכן גוי שאינו שייך לפורים כלל.

ויש ליישב שבשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' פ"ה) דברוצה לפטור עצמו ממצוות מעשר עני יכול להפקיר כל נכסיו לפני ג' אוהבים כדי שיחשב עני, והוא הדין יש לומר שינתנו כך בימות המשיח כדי לקיים מצוות מתנות לאביונים.

אך נראה לחלק שעצה זו תועיל רק בכגון מעשר עני, אבל לא במתנות לאביונים, שאחד שרק הפקיר נכסיו לפני ג' אוהבים ויודע שבעוד שעה מועטת יחזור ויזכה בהם, אפשר להגדירו כעני, שהרי במציאות אין לו ממון, אבל אי אפשר להגדירו כאביון, שזה רק כשבאמת תאב לממון.

ספק אביון אחד ספק שני אביונים

ה) יש לעיין באדם ששלח שליח ליתן מתנה לאביון, ואינו יודע למי נתן, ועכשיו רוצה ליתן מתנה לאביון שני, האם יש לו לחוש שמא האביון השני הוא האביון הראשון שכבר נתן לו.

א. ולכאורה אם נתן לעני השני כשהעני אינו במקומו, איכא למימר ביה כל דפריש מרובא פריש ואינו העני שנתן לו בראשונה, אך אם נתן לעני כשהעני במקומו הוי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והוה ליה ספק.

ב. ברם אף אם העני השני קבוע במקומו, נימא דחנידון לא על העני השני שנותן לו עתה אלא על העני שנתן לו בראשונה, האם האי עני שנתן לו בראשונה הוא זה שעכשיו לפניו או לא, ואם כן על הראשון נימא כל דפריש ואינו העני שנותן לו עתה.

והנה בגמרא נזיר (י"א ב') אמר רבי יוחנן האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם שמא היא אחות אשתו, ומקשינן אמאי אינו מותר מדינא דכל דפריש מרובה פריש, ואשכחן בזה ב' פירושים, אם הפריש קאי על המתקדשת על ידי השליח או דקאי על מי שמקדש עכשיו, דתוסי' פירשו דקאי על הקידושין דהשתא, והרא"ש פירש דקאי על קידושי המשלת, חזינן דחולקים הראשונים אם מכריעים ע"פ כל דפריש באופן דבשעה דפריש לא היה נידון, ורק אח"כ כשנהיה ספק דיינינן על הפריש שהיה למפרע, ואי"כ נידון דין תליא בחאי פלוגתא.

ג. ובגוונא דאינו יודע אם העני הראשון היה פריש או קבוע, אם כן יש ספק ספיקא לקולא, דילמא העני הראשון היה פריש, ואף אם העני הראשון לא היה פריש, מכל מקום מכלל ספיקא לא נפיק דילמא העני השני אינו העני הראשון, אכן זה רק לפירוש הרא"ש, אך לתוסי' ליכא כי אם חד ספק שמא העני השני אינו העני הראשון, ובכחאי גוונא אין להתיר.

זריזין מקדימין בחצי מצוה

ו) הנה הסתפק המהרי"י אסאד בגוונא דאין לו אפשרות לתת ב' מתנות לב' אביונים בבוקר יום הפורים אך יש לו אפשרות לתת לאביון אחד בשחרית ולאביון השני בהמשך היום האם איכא מעליותא דזריזין מקדימין למצוות לתת לחד אביון בשחרית, דמצד אחד י"ל דכיון שיודע שבהמשך היום ישלים המצוה אי"כ שפיר איכא ל"י דינא דזריזין לגבי חלק א' של המצווה, אך מאידך גיסא י"ל דכיון דבגתניתה הראשונה לא קיים בפועל מצוה ורק בהמשך היום יתברר למפרע דהיה בזה מצוה מאן יימר דאף בכח"ג איכא דינא דזריזין.

ויש להכריע חספס מבי' פנים:

א. הנה אם יתן לשני האביונים בהמשך היום אם כן את הנתינת השניה לא יתן מיד כשהתאפשר לו לתת אך אם יתן

לחוד אביון בשחרית, מיד כשמתאפשר לו לתת הנתנה השניה הרי הוא נותן וא"כ יש לומר דכלפי זה איכא ביח דינא דזריזון שיגמור את הנתנה השניה יותר מוקדם.

ב. תו י"ל דבכל מתנות לאביונים מקיים נמי דין צדקה וא"כ י"ל דמדן צדקה איכא עליי דינא דזריזון.

סימן ו' - בן עיר ובן כרך

חיוב המגילה בפרזים ומוקפים

א. בחזון איש (מועד סימן קנ"ג) מבואר לענין חיוב המגילה בפרזים ומוקפים, שאם אינו גר קבוע במקום שנמצא, חשיב בן יומו ומתחייב בפורים רק כשיש תרתן, שנמצא שם בכניסת הפורים, וגם דעתו בכניסת הפורים להיות שם בהאיר המזרח, ובהעדר אחד משניהם לא יהיה לו פורים, וכגון שבא למקום שאינו דר שם קבוע לאחר כניסת היום אע"פ שדעתו בכניסת היום להגיע לשם, וכן אם היה בכניסת היום ולא היתה דעתו לישאר עד האיר המזרח, אע"פ שאחר כך שינה דעתו לא חייב בפורים.

אך אם גר קבוע במקום שבו נמצא, בזה חייל חיוב באחד בתרתן, או שיהא כאן בכניסת היום אף שדעתו לעזוב, או דבכניסת היום היתה דעתו להיות במקום הקבוע כשיאיר המזרח, דהיינו לענין גוונא קמא בעינן תרוייהו ולענין גוונא בתרא סגי בחדא.

ב. ויש לדון במוקף שחשב בתחילת י"ד לחזור לכרכו, אך תליא בדעת אחרים אם יספיק להגיע לכרך קודם האיר המזרח או שבהאיר המזרח עדיין יהא בדרך, ויש לומר דדינו תליא כפי שיהא במציאות, דתליא בדין ברירה ובדרבנן יש ברירה, ודברי קבלה יש לומר דהוי דרבנן לענין ברירה.

אך אולי יש לומר דלא חשיב החלטה כלל, דלא שייך לומר שהחליט באופן שבעת ההחלטה אין הדבר ידוע, נוכחן זה יש לדון בחשב על כלי שיקבל טומאה והתנה אם ירדו גשמים בעתה, האם מחשבתו חיילא למפרע ולא יכול לחזור בו או דלמא החלטה לא חיילא למפרע וע"י בתוספתא כלים סופ"ק דבי"מ ובחזו"י כלים ל"א י"ג.

ג. והנה יש אופן דאע"פ שאינו קבוע במקום שנמצא מכל מקום חל עליו הדין כמו הקבוע, וכגון פרוזי שנמצא במוקף ולא חל עליו דין פרוזי כיון שדעתו היתה לישראל בירושלים עד האיר המזרח דט"ו ואחר כך נמלך והלך לעיר ביום י"ד דאינו חייב בדין י"ד אע"פ שזה מקומו הקבוע מכיון דלא היתה דעתו כן בכניסת י"ד, ונמצא דאם ישאר בעיר יפטר לגמרי מפורים, ומשום הכי דינו שחייב לחזור למוקף, שכל אחד חייב לקיים לפחות פעם אחת פורים.

ומחדש החזון איש שמכיון שחייב לחזור למוקף, אע"פ שאינו קבוע במוקף נחשב כקבוע ומועיל מחשבתו בכניסת ט"ו להגיע לכרך בליל ט"ו, ולכאורה הוא הדין אם חזר לכרך לפני ט"ו, אך חשב בכניסת ט"ו לילך לעיר וכך לא להתחייב בפורים כלל, הדין הוא שעדיין חייב בט"ו כל שבסוף נשאר שם עד האיר המזרח, דכלל הוא דכל דמוכרח להיות כאן הוי ליה כרגיל.

ד. ולכאורה דברי החזון איש הם רק כשלא יתחייב כלל בפורים, אך באופן שהפרוי היה בעירו בי"ד רק לא קיים את מצוות היום, וכגון שהיה עסוק בהצלת נפשות או שלא היה לו למי לתת משלוח מנות, בזה לא נימא חידושא דהחזון איש, שהרי התחייב בפורים רק היה אנוס, וביותר י"ל שבמה שמתחייב שנית בפורים אינו מתקן מה שחיסר, שהרי בפורים השני אי אפשר להשלים מה שבפורים הראשון לא קיים את מצוות הפורים, דאלו שני מצוות נפרדים, [אך אולי נימא

שממדות חסידות יתחייב עוד פעם בפורים וכמו מי שאכל בלא ברכה שיחזור ויאכל עם ברכה].

ה. והנה העירו דירושלמים שהגיעו לבי"ד ודעתם לחזור לירושלים וקוראים בברכה בבני ברק בליל ט"ו, דצריך שיהא מנין של אנשים שבאו לבני ברק ביום י"ד, ולא בכניסת י"ד, דמכיון דבני ברק הוי ספק בדין כרך מחמת סמיכותה ליפו, נהי דחייבים לברך בי"ד וכדין ערי הספיקות, מ"מ אפשר דזהו רק מדינא דמייתי הגר"א מהירושלמי דבן ט"ו שקרא בי"ד יצא, ואם כן נהי שקוראים שנית, מ"מ הא אף אם היו עכשיו במוקף גמור הרי לצד דבני ברק אינה בדין עיר כבר יצאו חובת מוקף, וחיונם לקרא בט"ו הוי רק לצד דבני ברק בדין עיר ובקריאתם בי"ד לא יצאו חובת מוקפים, ואם כן קריאתם בט"ו רק מספק ולא יוכלו לברך.

אך תליא בהא דאמרינן דבעוקר דירתו בט"ו למוקפין נתחייב כאן וכאן, ותיקשי הא בן ט"ו שקרא בי"ד יצא, ולכאורה יש ליישב דשאני הכא דבהיותו בי"ד לא היה לו כלל חיוב ט"ו, אך בירושלמי שקלים מקשינן לה ומתירצי דדוקא בקרא שלא כדן בי"ד אמרינן דיצא, דלא תקנו תקנת ט"ו מכיון שעשה שלא כדן, אך בעשה כדן קורא שנית בט"ו.

והשתא יש לעיין כשקרא המגילה בי"ד בערי הספיקות ואחר כך בא למוקף, למאי מדמינן לה, להא דנתחייב כאן וכאן שקרא כדינו, או דלמא נימא דמכל מקום לגיסא דהעיר מוקפת קרא שלא כדן, וצריך תלמוד.

איי הים

א. איתא במגילה (ה' ב') דחזקיה קרא המגילה בטבריא בי"ד ובט"ו, דטבריא יש לה חומה רק מגי צדדים, ובצד הרביעי יש ים, ומספקא ליה האם מאי דבעי מוקפין הוא כדי שהעיר לא תהא מגולה, ואי הכי בעינן דוקא חומה ולא ים, או דלמא בעי מוקפין כדי שהעיר תהא מוגנת, ובים נמי יש הגנה.

ויש לעיין האך יהיה דינא באיי הים הקטנים האם נימא דכיון דמוקפים בים מדי צדיהם חשיבא כספק מוקפים, ויקראו המגילה מספק גם בט"ו, או דנימא דשאני צד אחד מדי צדדים, ונחלקו בהאי דינא שנים מגדולי הדור שליט"א.

א. והסברא לחלק בין טבריא לאיי הים יש לבאר דבאמת אין הים מגן בשלימות זיכולות ספינות לבא ולכבוש, אך אם הים רק מצד אחד אפשר להתגונן מהם.

ב. ועוד העירו שודאי הים אינו מגן שהרי יכולים לבא בספינות, ורק בטבריא מספקין מכיון שהכנת מופרדת מן הימים הגדולים, ובזה יש צד דימה חומתה.

ג. ואפשר דאיכא ספק אם נעשה אי רק לאחר זמן יהושע בן נון, אך לא מסתבר כך, דזה מילתא דלא שכחא, ובמשנה ברורה (שעה"צ רכ"ח ח') בשם הפמ"ג אך עיי"ש במ"ב ס"ק (ה') איתא לענין ברכת עושה מעשה בראשית שלא מספקין בנהר שנעשה רק לאחר מעשה בראשית.

ד. ויש לומר דאיכא ספא שמא לא היו שם אנשים בזמן יהושע בן נון, ואיתא בגמרא מגילה (ג' ב') דלא סגי שיהא חומה מזמן

ומכיון שמחמירים אין הבדל בין ספק אחד לשני ספיקות, שהרי בדרבנן אין הבדל בין ספק אחד לשני ספיקות, [וכעין מה שמצאנו במ"ב סימן ת"ד בשע"ח ס"ק י].

יהושע אלא בעינן שיהא ג"כ ישוב, וא"כ הוי ספק ספיקא לקולא, אך הרי בעצם היינו צריכין להקל אף בטבריא, מטעמא דספק דרבנן לקולא, אלא דמחמירין משום דאי לא הכי תתבטל התקנה לגמרי, שבי"ד נימא ספיקא לקולא, וכן בטי"ו,

סימן ז' - פרשת תצוה

ואשכחן בהאי דינא דמייתי הבית הלוי לאקשווי מיניה ד' אופנים,

א. מילה בצרעת לסלקא דעתך דגמרא שבת (קל"ג א') דרך האב דניחא ליה שהבן יטהר עובר באיסור דקוצץ בהרתו מקשה הגמרא דאם כן היכי שרי לאב למול משום דעשה דמילה דוחה הלא תעשה דהשמר בנגע הצרעת והא אפשר לקיים שניהם, שאחר יכול למול.

ב. תו משכחת לן לראב"י דסבירא ליה דחשיב חילול שבת במילה רק אצל האב, אבל אצל אחר הויא מלאכה שאין צריכה לגופה, ולהכי אסור לאב למול כשיש אחר, וקשה לבית הלוי הרי האב לא יכול לקיים המצוה דמילה בלי שידחה הלא תעשה דמלאכת שבת.

ג. תו משכחת לן למאי דכתב הטי"ו (נו"ד סי' ת"ר) דאם יום השמיני חל בערב שבת והמוהל כבר קיבל על עצמו שבת מכל מקום יכול למול שחרי מילה בזמנה דוחה שבת אף בכהאי גוונא, אך אם יש מוהל אחר שלא קיבל שבת אסור למוהל שקיבל שבת למול.

ד. עוד אשכחן בשערי תשובה (או"ח סי' תצ"ו) בשם הנחמה בכסף דאם יש ב' מוהלים והתינוק בארץ ישראל שאין שם יום טוב שני, ויש מוהל שנוהג יו"ט שני, דיש לקחת מוהל בן ארץ ישראל, [ובמטה יהודה פליג עליה דאין לחקדים המוהל בן ארץ ישראל].

ותירץ הבית הלוי דלא קשה דבאמת כשהמוהל מל, המצוה של האב, דהמוהל הוה שליח ואין לו מצוה לעצמו אלא רק שעל דו מתקיימת מצוות האב, ובזה שפיר אמרינן דבמצוות האב אפשר לקיים שניהם, על ידי שאדם אחר ימול. [אך בחזו"א בחערות לקדושי (כ"ט א') איתא דהאב אינו מקיים המצוה].

ולדברי הבית הלוי יתחדש דאליבא דהטי"ו והנחמה בכסף אם התינוק יתום מאב, בכחאי גוונא יוכל למול גם זה שיש לו איסור שבת או יום טוב.

ויש לעיין בבעל קורא בפורים שחל במוצאי שבת וצריך להביא המגילה על ידי נכרי בכרמלית, [ותליא בדינא דשבות דשבות לצורך מצוה דמחר], ויש אחר שיש לו מגילה ואינו רוצה להשאלה, יש לדון האם תליא בהאמור, דלשאגת אריה חשיב אפשר לקיים שניהם, [ותו, דמי נימא דחשיב מצוה והרי יכול לצאת במגילה על ידי אחר, ואם מפאת שרוצה לזכות את הרבים, מי אומר שזה חשיב מצוה לדחות מחמתה שבות דשבות].

אפשר לקיים שניהם - בשני אנשים

איתא בקרא לדינא דבגדי כהונה, והנה כהן גדול משמש בח' בגדים, ובגו מחס יש כלאים והיינו אבנט חשן ואפוד, וכהן הדיוט משמש בדי' בגדים, ולענין האבנט הוי פלוגתא דתנאי אם היה בו צמר ופשתים, וקיימא לן דגם באבנט של כהן הדיוט יש צמר ופשתים.

והנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד בסוף הלכות כלאים (פ"י הל"ב) אם מותר לכהנים ללבוש את הבגדי כהונה שיש בהם כלאים שלא בשעת עבודה, דדעת הרמב"ם דשרי רק בשעת עבודה, וטעמיה, דהיתר כלאים בבגדי כהונה מפאת עשה דוחה לא תעשה וחלכך שרי רק בשעת עבודה דמחוייב בכך, ודעת הראב"ד דמותר אף שלא בשעת עבודה דכלאים בבגדי כהונה הותרה.

וחקשה השאגת אריה (סימן כ"ט) על הרמב"ם כמה קושיות, וחדא מהם היאך שרינן לכהן גדול לעבוד עבודה הא קיימא לן דבאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה ואם כן אמאי שרינן ליה לכהן גדול בשעה שאפשר על ידי כהן הדיוט, ולא מיבעיא להאי תנא דסבירא ליה דאבנט של כהן הדיוט אין בו כלאים דודאי תיקשי, אלא גם למאן דאמר דיש בו כלאים וכמו דקיימא לן, מכל מקום תיקשי דהא לכהן גדול איכא ג' בגדים עם כלאים, משא"כ לכהן הדיוט שאינו לובש רק בגד אחד עם כלאים, ואם כן לגבי השנים חשיבא דאפשר לקיים שניהם, ומשום הכי [וגם מחמת שאר הקושיות שם] הכריע השאגת אריה כדעת הראב"ד דלאו מפאת עשה דוחה לא תעשה אתינן אלא מפאת דחותרה.

והבית הלוי (שו"ת ח"א סימן א') כתב ליישב קושית השאגת אריה דהאי כללא דכל שאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה היינו דוקא כשלאדם זה עצמו יש האי תקנתא וכגון שיש לו בגד עם ד' כנפות של צמר ויש לו חוטים גם של צמר וגם של פשתן, דבזה אסרינן ליה להטיל חוטים של פשתן דאפשר לקיים שניהם, משא"כ בנידון דידן באדם זה אין אפשרות לקיים המצוה בלי שידחה הלא תעשה, ומה שאדם אחר יכול לקיים המצוה בלי שידחה לא חשיב אפשר לקיים שניהם.

וחקשה חבית הלוי על דברי עצמו דהא מילה דוחה שבת, ומבואר בגמרא ובפוסקים דאם יש מוהל שאצלו יש איסור אלא שנדחה מחמת מצוות מילה, ויש מוהל שאינו מוזהר על אותו איסור, בכחאי גוונא אמרינן דימול המוהל שאין לו איסור, ולא אמרינן דאצל מוהל זה אי אפשר לקיים שניהם וידחה האיסור.

נערך ע"פ דעת הכותב לע"נ רבינו אברהם בן ר' אליהו משה זללה"ה

לתרומות
והנצחות וכן
בעניני הפצה נא
לפנות לטל.
03-6169835
בין 9-10 בערב

השיר והשבח לחי העולמים
ברכות מזל טוב ורוב ברכות,
להולדת הבת **רות בת הדסה**
שיזכו לגדלה לחופה ומעשים טובים ויזכו לרוב נחת וקדושה מכל יוצ"ח מתוך בריאות עד ביאת ינון
לזכות הילדת **הדסה בת נחמה** שימלא ד' כל משאלות לבח לטובה

לתגובות הארות
והערות נא לפנות
לטוקולוב 17
כניסה א' דירה 7
ב"ב פקס
0737263949